

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Examensarbete 15 hp | Självständigt arbete i förskoledidaktik
Höstterminen 2015

Den Didaktiska Onanin –

– Kroppmaterialistisk analys om (från)varandet
av kroppslig fakticitet i normkritiska texter

Av: Klara Larsson & Tove Cederberg
Handledare: Victoria Kawesa

Abstract

The didactic masturbation

The purpose of this study is to show the discourses that we can see in the texts from RFSU (2015) and “Rädda Barnen” (2013) about children's sexuality, we connect this empiricism to the preschool curriculum. Furthermore, we highlight the gaps that we can see are the different discourses in the texts and how present or absent physical factuality is. We also want to examine what it could mean for our didactic work with body factuality.

Generally, there are a lot of texts about the importance of playfulness and many expressions that leave room for interpretation to the reader. We believe that concepts like playful, positive, equality, security, develop a responsible sexuality, private body parts, intimately, and so forth leaves subjective to interpretation of each individual preschool teacher.

Children are described exploring their sexuality through play, where the body are in focus, but are often described limited as children's sexuality. Children's bodily feelings and sexuality described indistinct and confused resulting in that the body is made invisible. The discourses make themselves prominent in our discourse analysis is sexuality discourse, disquieting and fear discourse, discourse of norms, materialistic corporal discourse and the invisible discourse.

Keywords: Physical materiality, materialistic gender theory, child masturbation, sexuality, norms criticism, shame, taboo, physical learning, preschool teacher.

Nyckelord: Kroppslig materialitet, kroppsmaterialistisk genusteori, barns onani, barnonani, sexualitet, normkritik, skam, tabu, kroppsligt lärande, förskollärare.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	3
Inledning.....	4
Syfte	5
Frågeställningar.....	5
Bakgrund - Illustration över diskursiva glapp	6
Teori	7
<i>Fenomenologi</i>	7
<i>Kroppsligt lärande</i>	8
<i>Kroppsmaterialistisk genusteori</i>	9
<i>Uppsatsens centrala begrepp</i>	10
Tidigare forskning.....	14
<i>Historisk bakgrund</i>	14
Metod.....	18
<i>Material</i>	18
<i>Diskursanalys</i>	21
Analys	23
<i>De diskursiva "glappen"</i>	23
<i>Normer som impliceras i empirin</i>	25
<i>Hur kan kroppens faktiska materialitet skrivas ut?</i>	27
<i>Vad skulle dessa "nya" formuleringar kunna innebära didaktiskt?</i>	29
Sammanfattande diskussion	33
<i>Undersökningens didaktiska relevans</i>	36
<i>Förslag till vidare forskning</i>	37
Referenslista:.....	39

Inledning

Varför skrattar du? Kan du göra det någon annanstans? Det är inte roligt för oss andra att du skrattar här. Det stör oss. Vad händer inom mig när jag hör det här? Hela mitt jag, mitt varande, reagerade på ett intryck som fick mig att skratta. Min kropp och jag förenades i något och syntes och hördes. Mitt varande kom till uttryck och de andra märkte det. Nästa gång kommer jag inte skratta, möjligtvis tyst inom mig.

Beskrivningen ovan illustrerar en reaktion på vad som händer inom en när vi blir korrigerade på grund av kroppsliga uttryck vilka i sin tur ständigt är sammankopplade till mänskligt varande. En återkommande nämnare när vi diskuterar barn och onani är att hur vuxna bemöter barn är avgörande för barns personliga utveckling samt barns möjligheter att upptäcka sina egna kroppar och njuta. Samtidigt tänker vi på vad som skulle kunna vara lämpligt kring barn och sexualitet. Onani är ett ämne som sätter igång starka känslor hos vuxna människor generellt och att det genom tiderna har förändrats hur samhället ser på barn och sexualitet. Det här gör att pendeln kan svänga åt olika håll i synsätt på barn, kroppar och sexualitet och det är inte ovanligt att vuxenvärlden reagerar starkt med rädsla för sexuella övergrepp som kan ske inom förskolans verksamhet. Vi menar att det är centralt att förskolan som institution och vuxna som ska arbeta på förskolan är beredda att möta barn som är i utveckling av att utforska och njuta av sina kroppar. För att om vi vuxna inte vet hur vi ska bemöta barnen så är det i allra högsta grad troligt att barnen möter vuxna som förmedlar olika typer av värderingar och synsätt som kan vara lämpliga eller direkt olämpliga. Det sker bemötanden av barn som utforskar sin kropp, sexualitet och lust som direkt leder till att barn upplever att vissa delar av sina kroppar och en del av sina känslor som skambelagda och tabubelagda

I läroplansmålen för förskolan står det skrivet att "Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder" (Lpfö 1998 rev 2010). Därför är det relevant att ta reda på vad vi signalerar till barnen när de i sitt utforskande av kroppen möts av vår osäkerhet istället för av ett vägledande och bekräftande bemötande, som barnen får lättare inom andra lärandeområden.

Syfte

Syftet med den här undersökningen är att visa på de diskurser som vi kan se i empirin, textmaterial som handlar om små barns sexualitet och som tar upp små barns onani. Vi kommer koppla empirin till läroplanen för förskolan. Vidare lyfter vi fram de glapp som vi kan se finns mellan de olika diskurserna i vår empiri och om kroppslig materialitet är närvarande eller frånvarande i vår empiri. Dessutom vill vi undersöka vad det skulle kunna innebära didaktiskt om kroppens materialitet var mer närvarande i empirin.

Frågeställningar

Hur ser de diskursiva "glappen" ut i empirin, kring barns utforskande av sina kroppar?

Vilka normer impliceras i empirin?

Hur skulle kroppens faktiska materialitet kunna skrivas in i empirin?

Vad skulle dessa "nya" formuleringar kunna innebära didaktiskt?

Bakgrund - Illustration över diskursiva glapp

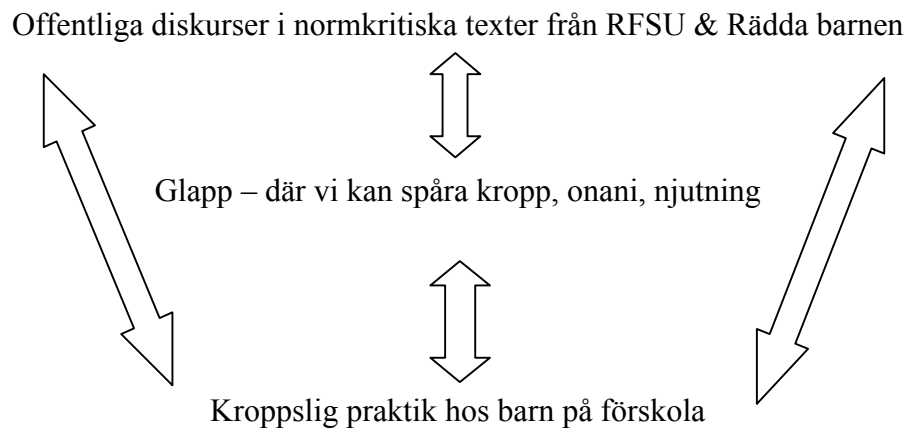
Diskurs: Vår empiri speglar samhälleliga praktiker och värderingar samtidigt som vår empiri fungerar som diskursproducerande texter som tolkas. På så sätt formar även vår empiri sociala praktiker och relationer i samhället och vidare i förskolan.

Diskursanalys: Syftet med vår diskursanalys är att visa på hur våra texter återskapar sociala och kulturella fenomen samtidigt som vår empiri formar nya synsätt. Med andra ord så bidrar diskurser inte bara till att forma och omforma sociala strukturer utan återspeglar dem också. Vi vill även skriva fram att de diskurser som skrivs fram i vår empiri inte enbart finns i sociala sammanhang utan även i ett historiskt sammanhang vilket vi lyfter under *tidigare forskning*.

Diskursiva glapp: Vi använder oss av en kritisk diskursanalys då vi vill skriva fram det maktförhållande som råder mellan de som producerar och konsumerar dessa texter (vuxna) och dem som är vi syftar till i dessa texter (barnen). När vi talar om diskursiva glapp vill vi sätta ord på det som osynliggörs i våra texter vilket är barnens praktik, upplevelser och kroppar. Vår uppsats syftar till att skapa nya diskurser för att frigöra, synliggöra och erkänna barns kroppsliga upplevelser och lärande. Vi ser inte vår text som neutral utan formande, på samma sätt som Rädna barnen och RFSU:s texter är formande (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.66-70).

För tydlighetens skull gestaltar vi uppsatsen med en illustration som visar att det råder flera offentliga diskurser i vår empiri samtidigt som barnen på förskolan har en praktik som innehåller onani. Vi menar att det i dessa diskurser i förhållandet till förskolans praktik råder glapp som osynliggör barns kroppslighet, vilket vi gestaltar i illustrationen nedan. Texterna beskriver onani och barns sexualitet på ett sätt som gör att barns kroppar och kroppslighet skrivs bort ur texterna, vilket bidrar till återskapandet av tabun och skam kring kroppar och sexualitet. Vår ansats med denna uppsats är att synliggöra dessa glapp och sätta ord på dem, för att hitta nyanserat språkbruk kopplat till faktiska kroppar, materialitet, som kan användas inom förskolan av vuxna såväl som barn för att främja kunskap i ämnet och motverka osynliggörandet av barns sexualitet och lärande om sina kroppar. Vidare menar vi att ett nyanserat språkbruk kan motverka skapandet av tabun som omgärdar barns onani och deras njutande och lärande av sina kroppar och i förlängningen är detta centralt för barn i deras identitetsskapande.

Illustration:



Teori

Fenomenologi

Undersökningen ligger i linje med en fenomenologisk tradition eftersom vi frågar efter och tittar närmare på generella uppfattningar kring barns onani. Det innebär att uppsatsen har sin grund i en modern fenomenologi vilken utgår från att människan och världen är oupplösligt avhängiga av varandra. Vad i vårt material uttrycker olika uppfattningar om onani, kropp och hur dessa texter osynliggör kroppsliga materialitet och aspekter av barns onani. Vidare menar vi att förekommande generella uppfattningar i empirin verkar relationellt, med andra ord så är de relationella fenomen. Hur uppfattas fenomenet barns onani och vad som kan förstås som meningsbärande i förhållande till vår teori (Kroksmark 2014, s.30, Patel & Davidson 2003, s.33).

Vi förstår förskolan som en plats för fostran och att det har beröringspunkter med Foucaults tankar om själen som kroppens fångelse. Att förskolan som institution ska uppfostra barnen till goda medborgare är en del av förskolans läroplan. En väljer när en arbetar som förskollärare att vara en pedagog som rent konkret materialiserar olika diskurser och synsätt, diskursiva praktiker och i det ligger det oundvikligen

att som förskollärare utöva makt över barnen och legitimera det genom läroplanen och pedagogiska överväganden, såväl medvetna som omedvetna och därmed internaliserar förskolan politiska och moraliska idéer i barnen. Att t.ex. inte använda våld, inte ljuga, att kontrollera sitt beteende och sina känslor osv. är centrala delar i den pedagogiska verksamheten på förskolan som barn förväntas socialiseras in i. Här menar vi att det kan förstås som att förskolan ska lära barn att behärska t.ex. sina känslor och inte överilnat slå andra när en upplever sig motarbetad eller feltolkad. Ett annat exempel är taget från en VFU-förskola, ett barn blir ombett att sluta onanera och gå ut på gården och leka istället. Detta handlade om att barnet skulle kontrollera sin lust att onanera. Det här kan vara ett uttryck för att människans tankar, själen, kontrollerar kroppen eller som Foucault uttrycker det att själen är kroppens fångelse (Lenz Taguchi 2004, s.172-173).

Kroppsligt lärande

Här kommer vi kort att formulera hur kropp och lärande är avhängiga av varandra utifrån filosofen Maurice Merleau-Ponty's tankegod. Vi tar upp kroppens betydelse för lärande och att upplevelsen av den egna kroppen är själva grunden till lärande om den egna kroppen.

Vare sig det handlar om den andres eller om min egen kropp, så har jag inget annat sätt att få kunskap om människokroppen än genom att uppleva den, det vill säga genom att ta på mig det drama som genomtränger den och genom att smälta samman med den." "Jag är alltså min kropp, åtminstone i den mån som jag har en erfarenhet, och omvänt är min kropp som ett naturligt subjekt, en preliminär skiss av mitt totala vara (Merleau-Ponty 1997. s, 177).

Utifrån citatet ovan kan vi förstå kroppen som en ouplöslig del av människans identitet och subjekt, med andra ord att kroppen är ett materiellt uttryck av vårt varande. Merleau-Ponty menar att kroppen är den enda vägen till kunskap om den egna kroppen. Det är genom upplevelsen av sin kropp som människan kan lära sig *om* sin kropp. Vi förstår det som att kropp, upplevelse och lärande är ständigt sammanbundna. Vidare beskriver Merleau-Ponty att kroppen gör ansatser till former av reflektion när den utövar kunskapande, vilket kan förstås som att kroppen bär på förmågan att skapa kunskapande. Själva kroppen är kunskapande i sig självt och allt betydelsefullt vi uppfattar perceptuellt går genom kroppen och tillför nya möjligheter till ett vidare lärande. Själva lärandet går till genom att gammal och ny kunskap smälter samman till ett ständigt föränderligt kroppsschema (Merleau-Ponty 1997, s.44-45, 119).

Kroppsmaterialistisk genusteori

I den här uppsatsen utgår vi från en kroppsmaterialistisk teori som kan härledas ur feministisk genusteori och postkonstruktionistisk teori. Detta för att vi strävar mot och önskar en värld där vi ges möjlighet till att vara de multipla komplexiteter i ständig förändring och rörelse som vi människor är och bör få vara. Därmed tänker vi oss att människan kan och bör leva genom varierande och rörliga kön och genus som ständigt kan förändras beroende av sammanhang och kategorier som ålder, etnicitet, känslor, klass osv. Ett annat sätt att förstå denna teoretiska ansats är att se det som möjlighet till att kunna bli annorlunda, förändras från den en annars varit och det i samspel med våra kroppar, liv och behov. För att allt detta ska vara möjligt använder vi dekonstruerande av normer för att se diskursiva glapp i vår empiri. Vi använder oss av Nina Lykkes text om kroppsmaterialistisk genusteori utifrån artikeln "Kroppsmaterialistisk genusteori" (Lykke 2009, s.85). Författaren skriver:

Som alternativ till att reducera kroppen och det biologiska könet till en tom sida för sociala inskriptioner efterlyser både Haraway och andra kroppsmaterialistiska genusteoretiker icke-deterministiska och icke-essentialistiska begrepp om kroppens och materialitetens fördiskursiva fakticitet (Lykke 2009, s.85).

Vid en analys av vårt material kan dessa tankar innebära en möjlighet till att koppla till de faktiska kroppar som befinner sig i förskolan. Genom att inte endast förstå kroppar som något som går att forma och konstruera utifrån sociala och kulturella faktorer så tänker vi att kroppar bär på faktiska betydelser i form av olika erfarenheter, känslor och former. Dessa kroppsliga materialiteter bör tas i beaktande då vi talar om barns kroppar, njutning, sexualitet och integritet. Om vi istället skulle använda ett konstruktionistiskt perspektiv så skulle vi gå miste om allt vad kroppen kan berätta, eftersom vi skulle tolka kroppen och identiteten som sociala konstruktioner. Det innebär att när en möter barn i förskolan som onanerar skulle en förstå barnets handling som något bärande på sociala och kulturella betydelser. Vi menar att en sådan förståelseram blir bristfällig eftersom barnets handling är en fysisk materialistisk upplevelse och erfarenhet så behöver handlingen erkännas som kroppslig.

Normkritik

Här kommer vi beskriva och argumentera för en normkritisk analys i vår undersökning. Genom att belysa hur och var kroppslig materialitet skrivs bort i vårt material så visar vi på diskursiva glapp som finns i vår empiri. För att ta detta ytterligare ett steg kan det vara intressant att applicera ett normkritiskt perspektiv i analysen för att lyfta fram vilka normer som ligger bakom. Vår empiri kan förstås som

normkritiska texter samtidigt som de samtidigt återskapar andra normer. Vilka dessa normer är blir givande att försöka lyfta för att få kännedom om vilka normer som en vill ska vara verksamma i förskolan.

Vi använder oss av förskolläraren och genusvetaren Klara Dolk när vi gör en normkritisk analys i den här uppsatsen. Vi gör en normkritisk analys för att föra in andra analyskategorier än just kroppslig materialitet. Det blir därför en mer intersektionell- och feministiskt poststrukturell analys än om vi endast använt kroppsmaterialistisk teori. Vi menar att det är viktigt att inte låsa sig vid en analys för att istället öppna upp för alternativa tankar och sätt att förstå barn i förskolan som är mitt uppe i ett utforskande och lärande. Detta är centralt eftersom när ett antagande görs kring hur världen är beskaffad så tenderar möjligheterna att begränsas till vad vi ser och vad vi inte ser. Det är som att vi i denna uppsats visar på vissa strukturer och ber läsaren att tro på dem, samtidigt vill vi att läsaren ska se bortom och inte tro på precis detta som vi skriver, utan att du genom läsningen av denna text vara öppen för att andra faktorer spelar in. Detta för att förstå vad som spelar in i de möjligheter som finns att agera utifrån på förskolan och vilka möjligheter som saknas (Dolk 2011, s.55-59).

Uppsatsens centrala begrepp

Sexualitet, materialitet & kropp

WHO definierar sexualitet på följande sätt:

Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Det är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. [...] den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet [...] Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa (WHO, 2015).

Vi använder oss av ovanstående formulering då vi talar om kroppen och materialitet, medan det samtidigt finns en rådande sexualitetsdiskurs som syftar till en generell bild av sexualitet som är relaterad till orgasm, erotik och samlag. Vi skiljer alltså på kroppslig materialitet och en sexuell diskurs, där den kroppsliga materialiteten kan inkludera orgasm, erotik och samlag, men som framförallt handlar om kroppsliga känslor, kroppsliga handlingar, kroppsliga erfarenheter som påverkas oss psykiskt och fysiskt. Med andra ord, RFSU och Rädda Barnen redogör för sexualitet som vi vill beskriva kroppslig

materialitet, vilket är det begrepp som kommer användas av oss i denna uppsats. Detta val har gjorts för att problematisera begreppet sexualitet, ett begrepp som vi menar är laddat och mångtydigt beroende på kontext och därmed svårt att använda i relation till barn. Begrepp som "barns sexualitet" och "sexualitet" kommer därför att ersättas av begrepp hämtade från den kroppsmaterialistiska teorin med förhoppning om att hitta ett passande språkbruk för didaktiska sammanhang inom förskolan i samtal om och med små barn (Lykke 2009, 2010).

Sexuella praktiker

Bo Edvardsson (2011) undersöker vilka sexuella praktiker som förekommit hos en undersökningsgrupp bestående av 242 vuxna socionomstudenter utifrån minnen från deras barndom innan de fyllt 10 år. De praktiker som redogjordes för var; sexuellt undersökande lekar, försök att ha samlag, visa upp sitt kön för andra, visat sexuellt beteende för föräldrar, petting, lekt sexuellt rollspel, onani ihop med andra, förälskelse/lust/åtrå till vuxen, läsning av porrtidningar, sexuella fantasier, samlagsfantasier avseende förälder av motsatt kön. 42 % av undersökningsgruppen rapporterade att de onanerade (Edvardsson 2011). Vi kan förstå dessa sexuella praktiker som ett kroppsmaterialistiskt utforskande av den karaktär som vår empiri väljer att kalla sexuellt utforskande lekar eller barns sexualitet. Det här är några företeelser/praktiker av kroppsligt utforskande som kan förekomma i förskolans verksamhet.

Onani är överrepresenterad som sexuell praktik i Edvardssons (2011) undersökning och ett vanligt förekommande kroppsmaterialistiskt utforskande i förskolan. Onani förklaras utifrån Nationalencyklopedin som "sexuell självstimulering, olika tekniker att med hand eller föremål stimulera eget könsorgan och underliv för att nå sexuell tillfredsställelse" (NE 1994). Vidare står det skrivet att onanin ofta upptäcks i människans tidiga år och ofta följer den onaniteknik du utvecklade som barn med upp i vuxen ålder. Onanin förklaras som en för människan positiv sexuell aktivitet, både som enda och kompletterande sexuell praktik. Onanin har ansetts vara skadlig under andra tidsepoker i västvärlden, en bild av onani som fortfarande lever kvar i vissa kulturer globalt sett (NE 1994).

Könens anatomi

Sexologen Thore Langfeldt skriver om människans utveckling av könsorganen från det att barnet ligger i magen och beskriver de två olika könsorganens inre och yttre delar. De två könsorganen ser fram till fostervecka nio/tio identiska ut och även om de därefter tar olika form finns det motsvarande delar i snippan och snoppen. Ollonet som sitter längst ut på snoppen har sin motsvarighet i snippan i form av

ett ollon på klitoris och det som utvecklas till pung på snoppen blir snippans blygdläppar. Vid sexuell upphetsning strömmar blod genom könsorganen och slidväggarna i snippan blir fuktiga. Langfeldt skriver att denna begynnande sexualitet blir aktiverad redan i fosterstadiet. Barnet kommer sedan hitta sitt könsorgan med händerna i takt med sin motoriska utveckling och vid två-treårsåldern kan barnet stimulera sitt kön till en orgasm (Langfeldt 1986, s. 7-20).

Genus, kön & kropp

Här beskrivs kort vad vi menar med genus i den här undersökningen mot bakgrund socialkonstruktionistisk teori och feministisk vetenskapsteori. Sociala konstruktioner kring genus kommer ur omgivningens förväntningar och föreställningar om vad som är manligt respektive kvinnligt och konstrueras utifrån vilken biologisk könstillhörighet du har/uppfattas ha. Samtidigt föds du med ditt biologiska kön och på så sätt föds du även med föreställningar om hur du ska vara, vad du ska gilla och vad som ryms inom din könstillhörighets gränser (Ambjörnsson 2006).

Utifrån ett genusteoretiskt synsätt är vår könstillhörighet snarare en social konstruktion än vårt fysiska kroppsliga kön. Med queerteorins inträde så har kroppen fått en mindre central roll och ersatts av en konstruktionistisk syn på kön (Katz 2014). Queerteorin som gjorde sitt inträde på 90-talet i USA och som etablerat sig i Sverige under 2000-talets början syftar till att, som Fanny Ambjörnsson skriver:

Att helt enkelt vända upp och ner på antagandet att det finns ett normalt och ett onormalt sätt att vara en sexuell kvinna eller man. På så sätt ger oss queer redskap att ifrågasätta samhällets för givet tagna sanningar, vare sig det handlar om genus, sexualitet eller annan form av normalitet (Ambjörnsson 2006, s.9).

När vi fokuserar på kropp och kön som sociala konstruktioner, uppstår ett dilemma eftersom vi skriver bort den fysiska kroppen. Den feministiska vetenskapsteoretikern Nina Lykke (2010) redogör för detta dilemma och hon menar att det postkonstruktionistiska synsättet bygger på ett i grunden genusvetenskapligt synsätt av ett konstruerat kön men där vill vi skriva in den fysiska kroppen igen (Lykke 2010).

Även vetenskapsteoretikern Donna Haraway menar att det uppstår problem när det skapas dikotomier mellan natur och kultur, subjekt och objekt, språkligt och materiellt och verkar därför som en fullständig kunskapsteoretisk förändring i synen på kopplingar mellan det sociala och biologiska samt mellan samhällsvetenskap och naturvetenskap (Ah-King 2012, s.19). Här visar vi på genusteoretisk bakgrund

som vi valt att använda i analysen, mot vilken den feministiska vetenskapsteorin förhåller sig till. Vi har valt att beskriva det för att skapa en teoretisk bakgrund till genus som begrepp i vår uppsats.

Neuropsykologen och genusvetaren Anelis Kaiser och vetenskapshistorikern Isabelle Dussauge har undersökt modern hjärnforskning och intar en kritisk ställning till att den utgår från dikotomin mellan kön/genus och sexualitet. Kaiser och Dussauge menar att forskningen bör se på kön, genus och sexualitet som processer istället och menar vidare att definitionerna av dessa begrepp skiftar mellan olika undersökningar och vetenskaper (Dussauge & Kaiser 2012, s.121- 144). Hormoner förstås ofta som det som styr många av människans beteenden, men forskningen visar att inte bara våra tankar och normer styrs av det sociala utan även hormonerna påverkas av det sociala sammanhang vi lever i (Ah-King 2012, s.49).

Det här innebär att kroppsmaterialiteten påverkas av både sociala och biologiska faktorer och därför är det enligt oss omöjligt att i mötet med små barn som onanerar på förskolan se bortom normer, värderingar, kropp, biologi och den lärande kontexten som kroppen och förskolan är.

När vi talar om kroppen så vill vi poängtera att vi aldrig kan utgå från en neutral kropp eftersom kroppen alltid har en laddning i form av att vara över- eller underordnad, utifrån en eller flera diskrimineringsgrundande kategorier (kön, klass, etnicitet, religion, sexualitet, funktion och ålder). Vi kommer däremot inte gå närmare in på hur dessa diskrimineringsgrundande kategorier kan samspela och laborera med fördelning av makt, däremot kommer vi förhålla oss till ålder (som är en av sju diskrimineringsgrundande kategorierna) då vi talar i termer av vuxen-barn (de los Reyes 2006).

Skam

Människan är från födseln utrustad med olika grundaffektioner som ska tillgodose basala behov i livet. Dessa brukar delas upp i sju kategorier där skam är en av dem. Skammens syfte är att signalera när vi inte följer rådande normativa diskurser och därmed upprätthålla livsviktiga sociala relationer. När det lilla barnet känner skam över sig själv upphör nyfikenheten och förmågan att utforska. Människan har en förmåga att vilja värja sig mot obehaget av känslan skam och kan därför använda andra affektioner i ett försök att skydda sig (Havensköld & Motander 2009, kap 6).

Tidigare forskning

Den tidigare forskning som vi kommer använda oss av är Thore Langfeldt (1986) och boken "Barns sexualitet", IngBeth Larsson (1994) "Är det normalt eller ...?" Och Gertrude Aigner (1983) "Barnens kärleksliv". Vi kommer även att använda Anna Kosztovics (2005) "53 förskolor i Malmö" och Bo Edvardssons (2011) två rapporter om barns sexuella beteenden som är den senaste forskning som finns om barns sexualitet. Det finns en rad C-uppsatser i ämnet/närliggande ämnen som vi emellertid har valt bort då de behandlar förskollärarens syn och förhållningssätt på barns sexualitet samt grundar sig på ett smalt intervjumaterial, vilket inte hade någon större relevans för vår undersökning.

Historisk bakgrund

Här följer en sammanfattande bild av synen på människans sexualitet från 1400-talet och framåt, för att få en förståelse av vad som ligger bakom hur vi talar och skriver om sexualitet och onani idag.

Sexualitet som vetenskap uppstod i mitten av 1800-talet, tidigare var kyrkan starkt drivande i att kontrollera människans sexualitet, men synen på sexualitet har skiftat från tid till tid och mellan olika kulturer. Människans sexualitet har kontrollerats genom skuld och skam, och under medeltiden var det vanligt med kroppslig stympling som straff i ett led att kontrollera befolkningens sexualitet. Under renässansen (1400-1600 talet) ansågs sexualiteten uppträda först i puberteten och barn ansågs vara asexuella varelser. Under 1700-talet förflyttades sexualiteten till att tillhöra det privata och barn ansågs fortfarande frikopplade från sexualitet. I och med industrialiseringen dominerade ett synsätt i västvärlden av att sexualitetens funktion var för fortplantning (Larsson 1994, s.18-27). Enligt filosofen Michel Foucault förklaras sexualitetens plats rätt att existera och för vem som ett samspel med samhällets dolda maktstrukturer. Foucault menar att sexualiteten därför är föränderlig över tid i relation till maktfördelning i samhället (Foucault 1980).

Under 1800-talet ansågs onani vara ett stort hälsoproblem och orsak till en mängd sjukdomar, men under 1900-talets början erkändes barn som bärare av sexuella känslor medan deras sexuella beteenden fortfarande var oacceptabla. I den fortsatta debatten kring barns sexualitet under 1900-talet verkar flera olika synsätt ha verkat samtidigt, ett synsätt var att låta barnet få undersöka i enskildhet, medan andra tyckte att barnet skulle avledas medan ytterligare några ansåg att barnet skulle informeras om det oacceptabla beteendet. Det fanns samtidigt de som ansåg att barns sexuella beteenden var en del i en naturlig utveckling (Larsson 1994, s.20).

Sigmund Freud menar att varje individ föds med sexuell energi som från början inte är riktad mot en annan individ och inte kopplad till sexuella handlingar. Freud menade att den sexuella utvecklingen sker i olika stadier, så som det orala, anala, falliska och sedan det genitala stadiet, där det genitala stadiet varar livet ut. Freud hävdar att störningar under något av de olika stadierna kan leda till sexuella perversioner i framtiden (Freud 1965).

Bo Edvardsson gjorde på 90-talet en litteraturstudie över barns sexualitet och sökte litteratur ett par decennier tillbaka i tiden, Edvardsson fann hundratals artiklar om sexuella övergrepp mot barn men endast en artikel om barns "normala" sexualitet (Edvardsson 2011, s.1). Edvardsson menar att det pekar på hur vi förhåller oss till barn och sexualitet, dels att vi inte vågar se och bekräfta barns sexualitet och dels att vi kanske faktiskt inte möter barns kroppsliga utforskande p.g.a. barnens anpassning till rådande normer. Det får konsekvenser som att barn lär sig att inte tala om vare sig den sunda sexuella utvecklingen eller om ett barn blir utsatt för övergrepp (Edvardsson 2011, s.1).

Barns onani på 80-talets dagis

Aigner och Centerwall (1983) beskriver synen på onanin på dåtidens "dagis" och förskollärarnas förhållningssätt till onanerande barn och barnens förhållningssätt till sin egen och andras onani. Onani anses vara tabubelagd trots att bilden av onani upphört att sammankopplas med sinnessjukdom. Onani hos barn målas upp som självklart, njutningsfullt och något som varierar i frekvens och strategi från barn till barn, medan somliga inte gjort upptäckten av en njutningsfull relation till sitt kön (Aigner & Centerwall 1983, s.26-33).

Aigner och Centerwall menar att nästan alla vuxna upplever en osäkerhet i relation till ett onanerande barn. Författarna förklarar vuxnas osäkerhet i relation till det onanerande barnet utifrån att små barn utvecklar förmågan att känna skam under det första till tredje levnadsåren, vilket betyder att de små barnen inte har lärt sig att skämmas och är inte alls, eller i varierad grad, införstådda med vuxnas normsystem. Det gör att barnet omedvetet träder över gränser som den vuxne förskolläraren är medveten om. Barnet förväntas lära sig och förhålla sig till vad som är tillåtet på "dagis" och vad som är tillåtet hemma. Författarna skriver att

Det som är problemet är sällan onanin [...] Det som orsakar problemen är att man inte klargjort sin inställning på ett sätt som gör att man kan mötas och komma överens [...] (Aigner & Centerwall 1983, s. 29).

De menar att då vi vuxna har åsikter om onanin som ett problem och inte för samtal om detta, blir det onanerande barnet ett problem, ett offer i situationen. Vuxna som har negativa känslor och åsikter kring barn och onani har därför en skyldighet att syna egna bakomliggande motiv och prata om dessa för att inte lägga överlåta den vuxnes problem på barnet (Aigner & Centerwall 1983, s.29). I boken beskrivs ett dilemma kring ett barn som onanerar:

En flicka på fyra och ett halvt år brukade onanera relativt ofta på dagis. Hon kunde hålla på i en timme i sträck. När hon onanerade föll hon i trans, försvann in i sig själv. Hon förlorade kontakten med de andra barnen, hon kunde hålla på så länge att hon blev alldeles skinnflådd. Personalen försökte få henne att sluta, men hon fortsatte. [...] I det här fallet berättar en kvinna ur personalen för flickan att hon skulle blöta fingrarna när hon onanerade och att hon inte skulle trycka så hårt. Detta minskade också onanins frekvens (Aigner & Centerwall 1983, s.30).

På åttiotalet verkade det alltså finnas tabu kring att tala med barn om deras onani, men utifrån citatet ovan som fångar upp hur en förskollärare pratar med barnet om barnets onani visar det snarare exempel på en förskollärare som kan se att barnet behöver hjälp att lösa ett problem och verkar inte vara hindrad av föreställningar om vad som, utifrån gängse normer, kan sägas till barnet och inte.

Thore Langfeldt (1986) skriver att barnet kan få sexuella problem som vuxen om barnet inte tillåts ha en sexualitet som barn. När människan får sin första orgasm är högst individuellt, somliga får det som barn, medan andra från det i puberteten, medan det dröjer ytterligare för somliga. Langfeldt skriver att en orgasm som barn är lika kraftfull som de du kommer uppleva senare i livet, orgasmen förändras inte och är inte mindre intensiv trots det att barnet ännu inte är könsmoget. Langfeldt skriver att barn som fått mycket fysisk beröring har fått sina kroppar erkända och därmed har lättare att tillåta sig att undersöka kroppen på egen hand. Han menar även att barnet ska få rätt förutsättningar med tid och fysiskt utrymme för att få möjlighet att skapa en egen relation till sin kropp och möjlighet att utforska den (Langfeldt 1986, s. 21-24).

Anna Kosztovics – "Rapport om barns sexualitet på 53 förskolor i Malmö"

Anna Kosztovics (2005) undersökte förskollärares relation till barn och onani, nakenhet och barns lekar med sexuellt innehåll på 53 förskolor i Malmö. Undersökningen bestod av en inledande enkät som samlade förskollärares förhållningssätt till ovanstående fenomen i förskolan, sedan deltog de i en föreläsning, en filmvisning och ett diskussionstillfälle för att efteråt fylla i samma enkät som innan information-/diskussionstillfällena (Kosztovics 2005). Kosztovics undersökning blir intressant att

undersöka för att se hur verksamma förskollärare i förskolan upplever att läroplanen och andra dokument gällande nakenhet, onani och lekar med sexuellt innehåll är behjälpliga i förskolans verksamhet. Följande citat är taget ur Kosztovics undersökning:

Det finns inget alls eller väldigt lite utbildning kring barns sexualitet på förskolepersonalens utbildningar. Varje pedagogs förhållningssätt vilar på den egna personens uppfattning. Förhållningssättet till barns sexualitet skiljer sig därför väldigt mellan olika personer, avdelningar och förskolor. Lärdom och diskussioner om barns sexualitet behövs på förskolepersonalens utbildningar. Dels för att förskolepersonalen ska känna sig säkra och vara eniga i sitt förhållningssätt. Dels för att barnen inte ska vara i händerna på varje vuxens egen uppfattning om barns sexualitet och sexualitet överhuvudtaget (Kosztovics 2005, s.4).

Kosztovics undersökning visar dels att personalen upplever att förskollärarna i undersökningen inte har någon kunskap om, och inte heller kunskap om var de kan få tag på forskning om, hur de ska arbeta med barn nakenhet/onani i förskolan. Undersökningen visar även att det finns en rädsla att tillåta nakenhet och lekar av sexuell karaktär i förskolan utifrån pedofil-misstankar från föräldrarna. Förskollärarna verkar däremot uppleva att det var lättare att arbeta med barns nakenhet och sexualitet då de tillsammans arbetat fram ett gemensamt förhållningssätt (Kosztovics 2005, s.4).

På frågor kring barns onani i förskolan visar enkätsvar från enkät-2 att 4 % (av de 196 förskollärarna som deltog i undersökning-2) inte höll med om att det är normalt att onanera under barndomen. Och 13 % av förskollärarna angav att de inte håller med på frågan om onani är tillåtet på min avdelning på förskolan. Men i diskussion med förskollärarna var det bara två som sa sig avbryta ett barn som onanerar och att de högre siffrorna i enkätsvaren hängde ihop med att "tillåta" onani var detsamma som att "uppmuntra" onani. De som direkt uppmuntrar ett barn att onanera i förskolan är väldigt få (Kosztovics 2005, s. 7, 9-11).

Detta är en sammanfattning av den tidigare forskning som finns att tillgå när det kommer till barns sexualitet och onani. Som vi kan se verkar det under hela 1900-talet ha varit en mer tillåtande attityd än tidigare då det uppfattats som direkt skadligt. På 70- och 80-talet skrevs det om onani och barns sexuella utforskande på ett öppet och självklart sätt, för att under 90- och 2000-talet bli tabubelagt och svårt att tala om. Det tycks enligt Kosztovics enkätundersökningar finnas ett intresse hos förskolepersonal att hitta ett gemensamt förhållningssätt till barn och nakenhet, sexlekar och onani, eftersom det upplevs alltför svårt att hantera enbart utifrån eget tyckande och eget agerande samt att det är skralt med information om/riktlinjer kring hur förskollärare ska arbeta med barn, nakenhet och onani i förskolan.

Metod

Material

Hur urvalet gjorts

Vi har undersökt vad det finns för dokument som riktar sig till oss som arbetar med barn och som ger oss vägledning i att arbeta med barn och onani. Det har visat sig finnas ytterst lite på området och efter att ha undersökt materialens relevans för vår undersökning var det främst ett material från Rädda barnen "Stopp min kropp" (2013) och ett material som är utgivet av RFSU "Barns sexualitet – en vägledning" (2015) som var relevant. Dessa dokumentens relevans ligger i att de båda kan ses som normkritiska eftersom att de benämner barns sexualitet och försöker ge oss stöd och verktyg att arbeta med barns sexualitet. Samtidigt som dessa dokument utmanar bilden av barn som icke-sexuella varelser, så upplever vi att de inte ger svar på hur vi faktiskt ska förhålla oss till barns undersökande av sina kroppar på förskolan. Det gör dessa dokument intressanta att undersöka närmare och för att undersöka vad texterna egentligen förmedlar.

Vi använder oss av läroplanen (1998 rev 2010) för att koppla vår undersökning till förskolans arbete och didaktisk relevans av undersökningen. Kosztovics undersökning bidrar med pedagogernas förhållningssätt på förskolor idag, vilket kan komplettera vår läsning av läroplanen med en bild av dess relevans i förskolans arbete med barnens materialitet.

1. RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning): Barns sexualitet – en vägledning

Upphovspersonen/-personerna bakom RFSU:s (2015) vägledning kring barns sexualitet riktar materialet till föräldrar och personer verksamma inom skola och förskola med syfte att understödja samtal om barns sexualitet. Deras syfte är att redogöra för barns undersökande av den egna och andras kroppar, barns lust, integritet och hur samtal kan gå till med barn om deras kroppsliga utforskande. De beskriver även hur en kan tala med barn om "hur barn blir till" och "när något väcker oro".

2. Rädda Barnen: "Stopp min kropp"

Rädda barnens material riktar sig till vuxna om hur en kan prata med barn om "kroppens gränser och sexuella övergrepp" (Rädda barnen, 2013). Det här materialet fokuserar på hur du pratar med barnet om vad som anses vara privat och hur och när du kan och ska sätta gränser. Även i detta material avslutas med ett avsnitt som heter "Till dig som är orolig". Författaren till Rädda barnens material heter Anna Norlén, men när vi refererar i vår uppsats kommer vi att referera till Rädda Barnen för att göra det lättare för läsaren att växla mellan de olika texterna.

3. Läroplanen för förskolan (Lpfö)

Läroplanen (1998 rev 2010) är det styrdokument som vi ska arbeta efter i förskolans verksamhet, innehållande riktlinjer för läraruppdraget i form av värdegrundsarbete samt för det didaktiska arbetet. Vårt uppdrag syftar till att vi har skyldighet att erbjuda barnen ett möte med alla de delar som redogörs för i läroplanen. Vi har samlat utdrag ur läroplanens rubrik "Värdegrund och uppdrag" och under rubriken "Utveckling och lärande", där vi hittar sådant som vi kan förstå som riktlinjer för hur vi ska arbeta med barns kroppsliga materialitet. Vi kommer att använda riktlinjer och mål i läroplanen för att återkoppla vårt material och vår analys till dess didaktiska relevans.

Positionering

Vi är två förskollärestudenter som läser sista året på förskollärarytbildningen. Vi har båda rötter i genusvetenskaplig teoribildning och har genom utbildningen haft huvudfokus på rådande maktrelationer mellan barnet och den vuxne. I möten med personer verksamma i förskolan har det ibland samtalats om barns onani, ofta på vårt initiativ. Vi minns särskilt tre tillfällen, dels på en förskola där en av oss arbetade innan förskollärarytbildningen, dels på en förskola som en av oss arbetat på under utbildningen och dels på en VFU-förskola. I dessa olika möten, med personal som är verksamma i förskolan, träder olika synsätt fram kring hur vuxna ser på barn som onanerar eller på onani som företeelse i förskolan. På ett ställe kopplades det ihop med att det var ett sätt att kanalisera psykisk påfrestning i hemmet, medan ett annat barn på en annan förskola blev ombedd att sluta ta på sig själv och gå ut på gården. På en tredje förskola pratades det inte om det, därför att personalen uppfattade onanin som självklar och därför inget att prata om. Något som har varit genomgående i alla samtal kring barn och onani har varit att

förskollärarna upplevs ha svårare att prata om onani än om andra, för barnet, förekommande aktiviteter eller kroppsliga förmågelser. Det verkar finnas en viss laddning och vissa svårigheter med att tala om fenomenet. Det har gjort oss intresserad av att undersöka hur vi kan läsa och förstå barn och onani/barn och sexualitet/barn och nakenhet i förskolan.

För oss är det en svårighet att undersöka vilka glapp och mönster som finns i vår empiri och vad i dessa diskurser som skulle kunna förstås annorlunda. Med andra ord är det svårt att se vad som är just socialt skapade system av betydelser, diskurser, i vårt material. Detta eftersom vi är en del av dessa diskurser och därför tenderar vi att förstå texter om onani utifrån vår förförståelse. Samtidigt så är det just därför viktigt att vi gör den här undersökningen och försöker gå bakom dessa "självklarheter" och "sanningar" och se vårt material med hjälp av diskursanalys för att det vardagliga som vi tenderar att på ett självklart sätt förstå ska träda fram för oss som något främmande (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s.28, Mattsson 2001, s.61).

Arbetets uppdelning

Arbetet har vuxit fram genom diskussion. Vi har arbetat cirkulärt genom att söka och studera texterna, diskutera ämnena samt skrivit var för sig och ibland gemensamt. Vi har under pågående dialog ändrat i den gemensamma texten. Båda författarna har kommit med förslag på litteratur och nya infallsvinklar och textens innehåll har så att säga vuxit fram mellan oss författare.

Diskursanalys

I den här uppsatsen så utgår vi från en syn på att i språket skapas, förstärks och undergrävs de föreställningar som vi har om oss själva och vår omgivning. Med andra ord så är språket en aktiv del i vårt identitetsskapande och hur vi förstår världen. Det betyder att språket även är en viktig del i vilka normer som skapas i vårt samhälle samtidigt som språket innehåller förändringspotential. Med andra ord är språk performativa handlingar som vi kan forma med och bli formade utav (Edlund, Erson & Milles 2007, s.12-13). Vi kommer försöka frilägga de diskurser som finns i vårt material med hjälp av diskursanalys. Diskurser påverkar hur vi ser oss själva, vår omvärld samt vad som vi förstår som möjligt att göra alternativt inte möjligt att göra (Boréus 2011, s.155-156).

Med hjälp av frågor som vi skapat med inspiration av statsvetaren Carol Lee Bacchi kommer vi försöka visa på olika diskurser som finns i vår empiri.

- Vad underförstås och impliceras i empirin?
- Hur framställs barnet?
- Hur framställs aktionerna?
- Vilka subjekt konstrueras?
- Vad ses som problematiskt?
- Vad lämnas som oproblematiskt?

Vi menar i likhet med Bacchi att i beskrivningen av ett problem eller fråga finns en tolkning och utifrån detta menar vi att vi kan röja bakomliggande diskurser som finns i materialet och mer specifikt var vi kan se att kroppar skrivs bort ur text som handlar om barn och sexualitet (Boréus 2011, s.155-156). När vi gör det så riktar vi blicken i dessa frågor till texterna, vår empiri, mot var det kroppslig materialitet skrivs ut ur texterna alternativt när texterna behandlar kroppsliga materialitet.

Etiska överväganden

I en analys som denna menar vi att det är centralt att skriva fram fler än ett determinerande sätt att förstå resultatet och visa på de multipla konsekvensanalyser som går att utläsa ur resultatet för att så långt som

det är möjligt utifrån ett skrivande och teoretiskt perspektiv se vilka konsekvenser och betydelser resultat har för praktiken i det här fallet förskolan, förskolebarnen, förskolepedagogik och förskoledidaktik. Det är viktigt att detta skrivs fram i vår text så tydligt som möjligt för att läsare, och vi, ska kunna förstå vilka synsätt är verksamma och agera på det sätt som för just det specifika sammanhanget och barnet är mest etiskt ur barnets perspektiv (Lenz Taguchi 2004, s.169). Med andra ord så menar vi att vår analys ska vara så tydlig att den kan användas för att ligga till grund för såväl etiska som didaktiska beslut och bemötande i förskolan kring förskolebarns onani.

Analys

De diskursiva "glappen"

Vi inleder med att visa på ett i vårt material vanligt exempel hur vår empiri rör sig mellan en diskurs på ett fjärmande metaperspektiv kring barns kroppar och en mer konkret materialistisk och kroppslig diskurs, för att synliggöra det diskursiva "glapp" som finns mellan textexterna och den faktiska verkligheten. Som vi tydligt kan koppla till Nina Lykkes (2009, 2010) teori om kroppsmaterialism, vi kan även dra kopplingar till Merleau-Pontys (1997) syn på kroppen som en oupplöslig del av människans identitet och varande:

Barn föds med en förmåga att uppleva sexuella känslor. Precis som i livet i stort är barn nyfikna på att lära nytt och att upptäcka nya saker. Små barn utforskar och upptäcker sin egen och andras kroppar genom att titta och röra. Det sker exempelvis genom så kallade doktorslekar. Sexuella lekar och sexuellt utforskande är en del av barns liv och utveckling (RFSU 2015, s.2).

Här används begreppet sexualitet för att beskriva barns faktiska och kroppsliga lärande och utforskande av sina kroppar samtidigt som de direkt efter använder mer materialistiska begrepp som saker, kroppar, se och röra. För att sedan gå tillbaka till mer diffusa begrepp som doktorslekar och sexualitet. Här menar vi att RFSU (2015) tillskriver barn en sexualitet genom att beskriva att spädbarn upplever sexuella känslor. Om vi istället här undersöker vad som händer om vi skriver in kroppens materialitet i den här texten så skulle det kunna skrivas på följande sätt: "Barn föds med en förmåga att uppleva kroppsliga känslor" så menar vi att det kan ge andra impulser till att förstå det lilla barnets ageranden. Då kan vi tolka barnet som att det upplever känslor utifrån sin kropp, genom sin kroppsliga materialitet utan att tillskriva att barnet upplever en sexualitet. Det skulle också kunna vara en form av sexualitet det lilla barnet upplever, men om vi som förskollärare kan närma oss och förstå små barn genom de konkreta handlingar som de utför så riskerar vi inte att tillskriva de en upplevelse av sexualitet som de möjligtvis inte upplever själva.

Vidare i RFSU:s text redogör de för risker med att barn kopplar kroppsligt utforskande med skam och tabun så kan det påverka ens senare sexualitet som vuxen:

Barn nyfikenhet hämmas ibland av vuxenvärldens tabun och oro. Barn lär sig tidigt genom omgivningens reaktioner, att de sexuella lekarna skiljer sig från andra lekar och de kan därför bli generade eller förlägna om någon upptäcker deras lek. Tystnaden, avståndstagande, tillrättavisningar och markeringar som rör barns sexuella uttryck kan få barn att förknippa sexualiteten med skamkänslor (RFSU 2015, s.6).

Vi menar att detta är ett uttryck för motstridigheter i texten där de menar att det är bra att barn kopplar det kroppsliga utforskandet till en privat sfär som ska utforskas i enskildhet. Detta tyder på att det i texten impliceras en syn på barns kroppsliga utforskande som något sexuellt och hotfullt i det offentliga rummet som behöver kontrolleras av vuxenvärlden, men att barn ofta begränsas i sitt utforskande och lärande av en vuxenvärld full av tabun och skam, det vill säga att själen blir kroppens fängelse (Foucault 1980). Samtidigt menar de att barnen behöver mötas av öppenhet och bekräftelse i sitt utforskande. Vi menar att det är svårt för ett litet barn i behov av bekräftelse i sitt lärande, att kunna få det behovet tillgodosett om hen ska göra detta själv, till exempel som RFSU uttrycker det "att barnet kan fortsätta på sitt rum efter maten" med "att ta på snippan eller snoppen" (RFSU 2015, s.7).

Här blir det också intressant att titta på relationen vuxen - barn, det här dokumentet riktar sig till vuxna som arbetar med barn. När de skriver att de inte finns "någon anledning till oro eller ett behov av att begränsa leken", så talas det om att det inte finns någon anledning för den vuxne att känna oro över barnet eller behov hos den vuxne av att begränsa leken. Det här citatet är dels skrivet utifrån en utopisk bild av hur den vuxnes känslor och behov ska se ut, som inte stämmer överens med den bild från förskolan när vi kopplar till Kozstovics undersökning. Och dels talas det om hur den vuxne upplever barnets känsla i relation till leken som "uppfattas som sexuell". Här träder det fram en bild i RFSU:s text av den vuxnes rätt att ta ställning till om leken sker på lika villkor. Där uppstår ett dilemma när RFSU implicerar sådant som ska förstås som självklarheter när det samtidigt finns frågor kring hur olika typer av lekar ska gå till. När det gäller lekar utan innehåll som kan ses bära sexuella/könsliga inslag så tycks det upplevas lättare att samtala om hur barnen upplevde situationen och att stödja barnen, medan att ingripa i lekar med kroppsliga inslag som behöver begränsas blir mer komplext. Komplexiteten ligger i de normer och i det tabu som råder kring kropp/nakenhet/sexualitet som finns runt omkring oss och vi kan inte frånskriva den större kontexten från situationen vilket gör det svårt att begränsa, eller ens påtala, lekar med sexuella inslag utan att förmedla den skam och det tabu som genomsyrar vårt samhälle. Här finns det risker med att det kroppsliga lärandet med sexuella/könsliga inslag osynliggörs alternativt

skambeläggs. Om barnet uppfattar det som att hen gör något skamligt så upphör nyfikenheten och det lustfyllda utforskandet (Havensköld & Risholm Motander 2009). Resultat av att barnet upplever sig skambelagd blir att hen lär sig anpassa till rådande sociala normer och där själen aktivt kontrollerar kroppen på det sätt som Foucault beskriver. Eller så kan utfallet bli att barnet lär sig att utforska sin egen kropp och som sin tur är en fortsatt väg till lärande där kroppen får vara en aktiv del i lärandet och i människans hela varande (Merleau-Ponty 1997).

Normer som impliceras i empirin

I följande citat framgår att det är nödvändigt att tala med barnet om att onani ska förpassas till det privata, i enskildhet, men endast om barnet inte förstått det.

Med ökad ålder lär sig de flesta barn att det här är något som man gör i avskildhet. Om det inte sker kan man berätta det för barnet (RFSU, s.4).

Underförstått står det att vuxna oftast inte behöver berätta det för barnet eftersom barnet antagligen fångar upp gängse normer kring vad som är socialt accepterat och inte. Förmodligen kommer barnet uppleva en känsla av skam då denne träder över de osynliga gränserna för vad som är tillåtet och inte när barnet undersöker var gränsen går. Barnet, som är i ett utforskande av sin kropp och får en känsla av att detta inte accepteras tillsammans med andra, kommer förmodligen bli påverkad i sin relation till utforskandet av den egna kroppen utifrån rådande tabu kring barns kroppsliga utforskande. Ett sätt att förstå detta är att normer och själen (våra tankar) ska kontrollera våra kroppar, att själen är kroppens fångelse som Foucault uttryckte det (Foucault 1980). Vi menar att det RFSU förmedlar här är att gängse normer bör internaliseras i barnens kroppar och vi kan även se detta dilemma i läroplanen.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet [...] är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen [...] Varje barn ska ges möjlighet att bilda sig egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna. Delaktighet och tilltro till den egna förmågan ska på så vis grundläggas och växa (Lpfö 1998, s.5, 6).

En viktig uppgift för förskolan är att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på (Lpfö 1998, s.5).

Här finns det ett värdegrundsdilemma utifrån läroplanen eftersom idén om barnets fria utforskande och individens okränkbarhet går i kollision med läroplanens riktlinjer och förskolans uppdrag om att

föra vidare värden som samhället vilar på (Lpfö 1998 rev 2010). Vi kopplar det till det att RFSU implicerar normen om att onani är något som man gör i avskildhet och om den normen inte är internaliserad i barnets kropp så ska vi som förskollärare gå in och korrigera barnets lärande så att det följer gängse normer.

Både Rädda barnens och RFSU:s material redogör för lekar som kan "uppfattas som sexuella" och där det förekommer experimenterande med makt:

Om leken präglas av lekfullhet och barnen upplever den på ett positivt sätt finns det sällan någon anledning till oro eller ett behov av att begränsa leken (RFSU 2015, s.5).

Så länge alla inblandade är någorlunda jämnåriga och jämbördiga och tycker att det känns okej finns ingen anledning till oro (Rädda barnen 2013, s.12).

Vi tänker att om det, som i det här fallet, står att något inte är i behov av att begränsas, så uttrycks samtidigt att den här leken eventuellt skulle kunna behöva begränsas. Det är intressant att undersöka deras val av ordet "begränsa", istället för att skriva "lekar som är präglade av lekfullhet och där barnen upplever lust ska uppmuntras i förskolan". Citatet uttrycker vilka normer som råder kring barns lekar eftersom det görs skillnad när det skrivs om lekar som "uppfattas som sexuella" och andra lekar, citatet visar att vi kan ha överseende med lekar av sexuell karaktär snarare än vara uppmuntrande till dessa lekar. Både RFSU och Rädda barnen uttrycker att det inte finns någon anledning att känna oro över barns lekar av sexuell karaktär om de sker under särskilda förhållanden där makten upplevs jämnt fördelad i gruppen, men samtidigt vittnar förskollärare om oro kring dessa lekar av sexuell karaktär i Kosztovics undersökning (2005). Kan det vara så att dessa förskollärare inte tagit del av material kring barns kroppsliga utforskande? Eller är det så att de tagit del av material som berör barns kroppsliga utforskande men som inte går att förstå hur de ska vara behjälpliga i arbetet? Eller är det så att vi blir begränsade av normer kring barn/kroppar/sexualitet/nakenhet vilket gör att vi har svårt att göra annorlunda? Här vi vill återigen peka på möjligheterna med att se barnens lekar av sexuell karaktär utifrån kroppsmaterialistisk genusteori och Merleau-Pontys tankar kring kropp och lärande.

Både RFSU:s (2015) och Rädda barnens (2013) material har ett avslutande avsnitt som riktar sig till samtal med barn om sexuella övergrepp. Oron är ett närvarande ämne i texter som rör barns kroppsliga utforskande och ibland kan det tyckas att vi ska prata med barn om kroppslig integritet och kroppslig materialitet i enda syfte att förbereda barnet på att hantera om det skulle bli utsatt för övergrepp. I själva

verket menar vi att barnets kroppsliga materialitetsutveckling har ett otroligt viktigt syfte i sig självt, för barnets kännedom av sig, sina inre och yttre gränser, men som ibland kan uppfattas som sekundärt i relation till oron över sexuella övergrepp.

I Rädda barnens material redogörs det för "bra och dåliga hemligheter" (Rädda barnen 2013) som ett verktyg för att prata med barn om hemligheter som de inte mår bra av och här tycks det också vara i syfte att komma åt förövare till de barn som blivit ombedda att inte berätta då någon förgripit sig på dem. Rädda barnens material vill hitta ett sätt att kommunicera med barn om att du kan ha "bra hemligheter" som till exempel en julklappshemlighet, medan de hemligheter som inte känns bra ska du berätta om" (Rädda barnen 2013, s.13).

I det här exemplet drar Rädda barnen en skiljelinje mellan bra och dåliga hemligheter, troligtvis i syfte att göras tydligt för barnet, men samtidigt menar vi att det blir otydligt för barnet. Genom att hävda att det finns bra och dåliga hemligheter förmedlas ett dömmande som suddar ut gränslandet mellan de "bra" och "dåliga" hemligheterna. Kanske upplever barnet känslor som denne inte vågar tala om för att hen upplever dessa känslor som otillåtna, är det då en bra eller dålig hemlighet? Och barnet som onanerar i smyg för att den förstår normer kring dessa sexuella praktiker, är det en bra eller dålig hemlighet? I avsnittet om bra och dåliga hemligheter står det "Dåliga hemligheter är saker man blir ledsen av eller som gör att man får ont i magen" (Rädda barnen 2013, s.13). Vad sker om du har ont i magen av en hemlighet, som du känner att du måste prata om, men som omgivningen har svårt att svara upp mot. Troligtvis blir du varse om att du träder över dessa osynliga gränser för vad som är socialt accepterat och inte, och får skam som påföljd. Detta visar på hur vuxna pratar med barn och vittnar om en förutfattad idé om vad som anses vara bra eller dåligt, samt att den vuxne bör ha kontroll över barnet.

Hur kan kroppens faktiska materialitet skrivas ut?

Under rubriken "Att utforska kroppen" i RFSU:s material, vill vi genom följande citat få en förståelse för vad som menas med att " [...] man studerar sig själv i spegeln".

Utforskandet av den egna och andras kroppar kan ske genom att man studerar sig själv i spegel, visar sin kropp för andra eller testar om en legobit går att få in i rumpan (RFSU 2015, s.3).

Det här citatet kan förstås som att barnet studerar sig själv i spegeln i ett helkroppsperspektiv, naket eller med kläder på, men det kan också förstås som att avsändaren har svårt att skriva ut att barnet kan studera sina yttre könsdelar i en spegel, eller att barnet ägnar sig åt andra studier av kroppen som väljs att inte skrivas ut. Det råder en slags allmän konsensus om att vi förstår vad vi menar när vi skriver att vi studerar oss själva i spegeln. Här menar vi att det sker glidningar mellan olika diskurser. Citatet visar det kroppsliga materialitetsperspektiv som Nina Lykke (2009, 2010) redogör för, när de tar upp att testa om en legobit går att få in i rumpan, samtidigt så skapas ett diffust avståndstagande till den faktiska kroppen när det inte skrivs ut vad de verkligen menar med att studera sig själv i spegeln. När det skrivs ut att barn kan undersöka specifika kroppsdelar och hur så skapas en bild av ett lärande som har med kroppen att göra utan att koppla det till skam och normer så öppnas möjlighet till en tolkning av barnet som ett subjekt som skapar sitt eget lärande och involverar hela sitt varande (Merleau-Ponty 1997). I tidigare forskning av Aigner och Centerwall finns ett exempel från en förskola, om flickan som onanerade och förskolläraren som gav konkreta instruktioner på en annan teknik som hon kunde utforska, ger oss perspektiv på ett skifte i hur det talas om barn och onani idag jämfört med. I exemplet från 80-talets dagis, var problemet att barnet blev skinnflådd och barnet fick hjälp med en annan teknik för att minska friktion och frekvens vilket hjälpte barnet med dennes problem. Idag handlar "problem" kring barns kroppsliga utforskande snarare om vuxnas förhållningssätt till barns utforskande och upptäckande av kroppar snarare än fysiska kroppsliga problem i utforskandeprocesser (Aigner & Centerwall 1983). Här skulle vi hjälpa barnet att utforska sin kroppsliga materialitet om vi istället använde adekvata ord för vad det är av en själv som ska studeras i spegeln, eftersom lärandet delvis uteblir om barnet inte har språk för sina upptäckter.

Vidare står det om barnets sexuella utforskande i RFSU:s material:

”Perioder med sexuellt utforskande återkommer under hela uppväxten, men på olika sätt, beroende på ålder och utvecklingsnivå” (RFSU 2015, s.3).

Vi förstår det som att RFSU kan mena att det handlar om ett kroppsligt utforskande som skulle kunna vara sexuellt kopplat snarare än att det handlar om ett enkom sexuellt utforskande. När det sker den här typen av förskjutningar så impliceras en bild, en diskurs, av att sexuellt utforskande och kroppsligt utforskande är likställt varandra. Det borde snarare vara relevant när en arbetar med små barn som befinner sig mitt i lärandet om sina kroppar att snarare möta barnen på den kroppsliga materialitetens nivå. När vi utgår från den kroppsmaterialistiska teorin och inte bara förstår kroppar som något som går att konstruera utifrån sociala och kulturella faktorer för att istället tänka om kroppar att de bär på

faktiska betydelser i form av olika erfarenheter, känslor och former (Lykke 2009, 2010). Då kan en möta barnet på en kroppslig nivå, som kan innebära möjlighet till samtal om barnets och kroppens erfarenheter. Det öppnar upp för didaktiska samtal med barn utan att påstå att barn upplevt en sexuell erfarenhet. Om RFSU istället hade skrivit "Perioder med kroppsligt utforskande ..." så skulle det kunna tolkas som ett konkret och faktiskt lärande kring kroppen, men som samtidigt skulle kunna innebära en sexuell upplevelse för barnet utan att en vuxenvärld påstår att barnets upplevelse är sexuell. Vi menar att det är olika ingångar att som pedagog närma sig ett barn som undersöker sitt kön eller onanerar på förskolan beroende på om en ser det som ett kroppslig materialistiskt lärande som innefattar delar som kropp, intimitet och integritet eller om en ser det som en sexuell handling som innefattar normer och värderingar. Det första sättet att se på situationen ger möjlighet till att se lärandet främst istället för att främst se det som något sexuellt och privat.

Vad skulle dessa "nya" formuleringar kunna innebära didaktiskt?

Läroplanen redogör vidare för att förskolan dels ska främja barns utforskande samt respektera barnens integritet och dels leda barnen till specifika kunskaper i förhållande till och genom sina kroppar.

Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin identitet och känner trygghet i den [...] utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande [...] utvecklar sin förmåga att lyssna, reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar [...] utvecklar intresse och förståelse för naturens olika kretslopp och för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra (Lpfö 1998, s.10-11).

Det är intressant att när läroplanen redogör för andra lärandeområden redogörs det till exempel för en mängd olika sätt att arbeta med språkutveckling, berättandet, ordförrådsträning, uttrycka tankar, lyssna och kunna ställa frågor. Däremot när de beskriver förskolans uppdrag om att ge barn möjlighet att utveckla sin identitet och få kroppsuppfattning så behöver det inte utvecklas i samma utsträckning. Det kan förstås som att vi förväntas veta vad som innebär att stärka barnen i deras identitetsutveckling och kroppsuppfattning, medan vi menar att det på samma sätt som inom skriftspråksutveckling och matematikutveckling skulle behöva skrivas ut så att vi förstår. Vi vill påstå att den kroppsliga materialitetens utveckling ligger nära utvecklingen av barnets kroppsuppfattning. Det skulle med fördel kunna målas ut i läroplanen för att ge oss riktlinjer i vårt arbete, så att vi är överens om vilka delar som är viktiga i barnens kroppsliga identitetsutveckling. Tidigare forskning visar också på att barns kroppsliga och sexuella lärande kommer att ligga till grund för den fortsatta kroppsliga och sexuella

utvecklingen (Langfeldt 1986). Dessutom understöds det av WHO som menar att det påverkar vår sexualitet vår psykiska och fysiska hälsa (WHO 2015).

Anna Kosztovics (2005) undersökning från 53 förskolor i Malmö visar också på detta problem i läroplanen utifrån praktik på förskolor, att personalen upplever att de inte har några riktlinjer kring hur de ska arbeta med barn som onanerar för att det saknas kunskap och du blir förpassad till ditt eget tyckande. Så även om vi kan läsa i läroplanen (1998 rev 2010) att varje barn ska få utveckla kroppsuppfattning eller få utveckla sin egen identitet och känna trygghet i den, så skriver de inte ut vad detta innebär. Skulle det bli tydligare vad förskollärarens uppdrag innebär om läroplanen skrev att: ”Förskolans uppdrag är att barnen i förskolan ska ges möjlighet att utforska sin egen kropp både fysiskt och verbalt, samt få kännedom om kroppens anatomi och att alla kroppsliga känslor ska bli erkända i förskolan, även känslor av sådan karaktär som enligt en generell uppfattning är tabubelagda och/eller skambelagda.” För om vi tittar på osäkerheten och okunskapen som finns hos verksamma förskollärare på 53 förskolor i Malmö och jämför det med läroplanen så träder det fram ett glapp mellan teori och praktik, ett glapp som vi redogjorde för i inledningen genom en illustration över de diskursiva glappen.

Under rubriken "Trygghet, självkänsla och lust" i RFSU:s material följer en formulering som också lämnas oproblematiserad:

Relationen till den egna kroppen börjar formas redan när vi är små. Därför är det viktigt att barn får veta att det går att prata om kroppen, känslor och sex – och att deras frågor och utforskande möts med respekt och öppenhet. Det ger förutsättningar för att känna stolthet och trygghet över den egna kroppen, och att utveckla en positiv och ansvarsfull sexualitet (RFSU 2015, s.6).

Vi förstår citatet utifrån att det är viktigt att barn får veta att det går att prata om kroppen, känslor och sex och att dessa ska mötas med respekt och öppenhet. Men går det att prata om kroppen, känslor och sex? Eller blir det att skapa en bild av verkligheten som inte riktigt överensstämmer med verkligheten? Kozstovics undersökning vittnar om att det finns svårigheter att prata om dessa ämnen. Frågan blir då varför vi ska låta barnen veta att det går att prata om dessa ämnen, när det verkar mer relevant att barn får kännedom om varför vi allt så ofta har svårt att tala om dessa ämnen. Vi ställer oss också frågan om vi behöver prata sex med barnen och vad som utöver kropp och känslor innefattas i sex? I vår yrkesroll har vi ansvar för att förmedla kunskap om kroppsliga känslor och kroppens anatomi till barnen. Att tala om "sex" kan förstås som att tala med barnen om känslor av sexuell karaktär eller praktiker av sexuell

karaktär, att förhålla sig till dessa frågor som avvikande i relation till andra frågor som rör kroppen gör att de också vidmakthåller sin tabufyllda position.

Även Rädda Barnen tar upp att barn behöver förstå att ” vissa, mer eller mindre uttalade regler och koder. Vi låter till exempel inte små barn röra vid eller visa sina privata kroppsdelar i vilket sammanhang som helst.” (Rädda barnen 2013, s.6). Vi menar att Rädda barnen här är diffusa när de använder begrepp som regler, koder, privata kroppsdelar och sammanhang. Vilka regler och koder talar de om egentligen och vilka koder är rimliga för ett barn i förskolan att följa? Här blir det väldigt subjektivt hur en som förskollärare väljer att tolka dessa begrepp. Vilka kroppsdelar menar Rädda barnen?

På nästa sida formulerar de tydligt att de "med kroppens privata områden menar vi snoppen, snippan, stjärten och munnen" (Rädda barnen 2013, s.7). När vi läser privata kroppsdelar i det första textsammanhanget så skapas det en underförstådd föreställning att det handlar om kroppsdelar som snippan och snoppen för att i nästa textsammanhang uttalas det tydligare och specifikt vad som menas med privat kroppsligt område. Samtidigt som det här blir motsägelsefullt och otydligt så sker det förskjutningar mellan olika diskurser som bär på olika typer av värdeladdningar. I det första textsammanhanget så leds vi in i att tolka det som att det handlar om en normdiskurs som handlar om vad som är brukligt och socialt accepterat och här skulle de i stället kunna beskriva mer tydligt vad de menar med privata områden. I det andra textsammanhanget så leds vi in i en mer konkret kroppslig materialistisk diskurs kring om vad som är kroppsliga privata områden. Det här är exempel på att det i texterna sker förskjutningar från kropp till sexualitet, och från sexualitet till kropp, som tenderar att skapa en underförstådd föreställning av att det är just vissa delar av kroppen som är sexuellt laddade och som behöver kontrolleras av normer. Här menar vi att när en som förskollärare möter ett barn i förskolan som onanerar så blir det skillnad mellan att förstå barnets agerande utifrån en sexualitets- och normdiskurs eller om en väljer en kroppslig materialistisk diskurs som perspektiv. När Rädda Barnen lyfter den vuxnes ansvar skapas en kroppslig koppling. De uppmanar vuxna att inte tvinga "barnet att kramas, pussas eller sitta i knäet." Utan istället fråga vad barnet vill för att hjälpa barnet att känna efter "om det här känns ja eller nej" (Rädda barnen 2013, s.9).

När Rädda Barnen gör den här typen av beskrivning så skapas en bild av att lära barnet att känna i sin faktiska kroppslighet och sitt varande utan att koppla det till normer och värderingar. Det här är enligt oss ett bra exempel hur en kan ta fasta på den kroppsliga materialiteten istället för att vända sig till normdiskurser eller sexualitetsdiskurser. De frågar i texten efter vad kroppen faktiskt säger, om det

känns ja eller nej, när det görs så skapas ett synliggörande av kroppens erfarenheter och kroppsliga kunskaper vilket går i linje med både kroppsmaterialistisk genusteori och Merleau-Ponty's tankar om sambandet mellan kropp och lärande. Det här exemplet går även att koppla till följande läroplansmål för förskolan:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet [...] Delaktighet och tilltro till den egna förmågan ska på så vis grundläggas och växa utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande [...] utvecklar sin förmåga att lyssna, reflektera och ge uttryck för egna uppfattningar (Lpfö 1998 rev 2010, s.5, 6, 10, 11).

Vi kan alltså förstå att det tabu som råder kring barn och kroppslig materialitet, som benämns som barns sexualitet i vår empiri, inte står förklarat explicit i läroplanen. Samtidigt finns det tolkningsbara formuleringar som gör det fullt möjligt att arbeta med barns faktiska materialitet i förskolan, men det lämnas åt varje enskild förskollärare att göra den tolkningen. I och med rådande tabubelagda normer finns det därför en poäng att mer explicit skriva ut det i läroplanen, för att inte lämna det kroppsliga lärandet åt slumpen då det lämnar förskollärare i att förlita sig på sig själv och inte på vetenskapligt beprövad forskning.

Sammanfattande diskussion

Här lyfter vi fram vilka diskurser och glapp vi analyserat fram och vad vi kan förstå utifrån att det inte skrivs om barns kroppsliga varande och faktiska utforskande mer utmålade i de texter som är föremål för vår undersökning.

Det finns pedagogisk forskning om barns olika förmågor att lära, ibland genom eget utforskande och ibland med stöd av engagerade pedagoger som ger språk åt upplevelser och är medforskare. Vad blir då konsekvenserna när vi plötsligt pratar om det barn upplever i diffusa- och icke-specifika termer? Troligtvis förstår barnet att vissa kroppsliga förnimmelser är något vi inte kan/ska/får tala om eftersom vuxna omkring oss inte har förmåga att prata om fenomenen/det saknas språk för kroppsliga upplevelser hos barn som påminner vuxna om deras egna tabulerade sexuella erfarenheter.

Generellt finns det mycket i empirin om vikten av lekfullhet och jämbördiga relationer mellan barn, och många uttryck som lämnar stort tolkningsutrymme för den vuxne läsaren. Vi menar att begrepp som lekfullhet, positivt, jämbördighet, trygghet, utveckla en ansvarfull sexualitet, privata kroppsdelar, intimt, och så vidare lämnar stort subjektivt tolkningsutrymme hos varje enskild förskollärare.

De diskursiva glappen

Vi har lyft fram olika diskurser i vår empiri där de mest framträdande är sexualitetsdiskurser, oro- och rädslo-diskurser, normdiskurser och materialistisk kroppslig diskurs. När vi som förskollärare tillskriver barn en sexualitet som de själva eventuellt inte kan identifiera sig med så menar vi att det som skett är att vuxenvärlden tolkat barnet genom en sexualitetsdiskurs. Sexualitetsdiskursen och oro-rädslo-diskursen tolkar vi som diskurser som helt rör sig utifrån ett vuxenperspektiv, medan normdiskursen springer ur ett vuxet eurocentriskt normsystem, som barnen är med att återskapa. Däremot menar vi att den materialistisk kroppsliga diskursen spänner över alla kroppar oavsett ålder, kön, funktionsduglighet, etnicitet, religion, sexualitet och klass.

Vi kan också se att i glappet mellan dessa diskurser så finns diffusheten som bildar en grogrund för tabun och skam. Utifrån ett lärande perspektiv så är det direkt missgynnande för barnen med dessa glapp, eftersom tabu och skam stoppar upp barnens lärandeutveckling. Glappen behöver fyllas igen och bli konkreta för oss själva i första hand men det medför att barnens värld blir mer konkret och förståelig

vilket ger förutsättningar till lärande. Lärande om kroppen, men framför allt ett lärande som sker genom den kroppsliga materialiteten vilket inlemmar människans hela varande.

Texterna som vi analyserat involverar inte hela barnets varande eftersom kroppen skrivs bort. När det kroppsliga perspektivet i tolkningen av barns ageranden på förskolan så skapas en bild av lärandet som kopplar till skam och normer.

Sexualitetsdiskurser

Barn beskrivs utforska sin sexualitet genom leken. I barnets sexuella utforskande är det kroppsliga som är i fokus. Det beskrivs om naturliga sexuella lekar och sexuella lekar som kan vara farliga eller skadliga. Leken med sexuella inslag beskrivs som sund om barnet upplevs driven av lust och lek, medan du ska vara vaksam på om barnet blir föremål för maktspel i leken. Barns kroppsliga känslor och sexualitet blandas ihop när det skrivs om barnets kroppsliga/sexuella utveckling, troligtvis för att barns kroppar konstant står i relation till den oro- och rädslo diskurs som också skrivs fram i texterna.

De flesta barn tycks ha ett kroppsligt utforskande och upptäckande, ett utforskande och upptäckande som ryms inom det vi kallar sexualitet, men som inte behöver vara det. I texterna tycks inte barnets kroppsliga utforskande och upptäckande finnas om det inte är barns sexualitet, vilket osynliggör det kroppsliga varandet, den kroppsliga materialiteten.

Oro- och rädslo diskurser

Sexualitetsdiskursen förhåller sig till oro- och rädslo diskursen eftersom det återkommande beskrivs i empirin att vuxna inte behöver känna oro samtidigt som forskningen visar på att det finns stor oro hos vuxna. Det är ett tydligt tecken på att det är något som saknas om det är så att de känner en stor oro. Då menar vi att det behövs kunskaper om och förklaringar och bekräftelse för det som sker inom de vuxna, det här är ett förslag till vidare forskning.

Ett annat återkommande tema i empirin är vikten av att barn förstår att intima onani tillhör en privat sfär och om ett barn inte förstår det så uttalas det att vuxna bör korrigera och kontrollera men utan att överföra skam samtidigt som de säger att korrigerandet och kontrollerandet av barn utforskande stympar barnets egen utveckling och lärande. Här menar vi att barn blir istället ett objekt för en annan människas, vuxnas, rädslor och behov av att slippa möta dessa rädslor. Vidare ser vi detta som en

hämmande faktor för barns egna lustfyllda och utforskande lärande utifrån Merleau-Ponty's tankar om kroppen som central i lärandet.

Normdiskurser

I vår empiri både problematiseras att barn kan påföras skam vid korrigerande när de träder över normgränser och det tillåts förbli oproblematiserat på ett sätt att det uppmanar vuxna att korrigera barns beteenden. När det förblir oproblematiserat så förmedlas den generella idén om att vi bör kontrollera våra egna och andras kroppar på ett sätt som vi kopplat till Foucaults tankegods kring själen som kroppens fångelse.

Vi kan se att läroplansmålen hjälper till att upprätthålla denna normdiskurs genom att inte problematisera kroppen, lärandet om kroppen och lärandet genom kroppen. Enligt Kosztovics undersökning kan vi se att det saknas riktlinjer för förskollärare i det praktiska arbetet på förskolan, eftersom läroplanens mål och riktlinjer inte är behjälpliga så behövs något mer. Om vi ser till det tabu som fortfarande råder kring kroppar och nakenhet eftersöker vi explicita texter för att problematisera kroppsligt lärande och utforskande. Genom material som beskriver Vad, Hur och Varför insatta i variabla kontexter kan det vi bär med oss i och med våra kroppar komma att förankras i ny materialistisk kunskap som kan utvecklas till en faktisk verklighet i förskolan.

Materialistisk kroppslig diskurs

I vår empiri har vi lyft fram exempel på när det förekommer en materialistisk kroppslig diskurs som arbetar ett synliggörande av kroppens erfarenheter och kroppsliga kunskaper vilket går i linje med både kroppsmaterialistisk genusteori och Merleau-Ponty's tankar om sambandet mellan kropp och lärande. När denna diskurs skrivs fram i vår empiri så beskrivs barnet som ett subjekt som skapar sitt eget lärande och involverar hela sitt varande med kropp, känslor, tankar och så vidare. När det sker så skapas en bild av ett barn som upplever känslor utifrån sin kropp, genom sin kroppsliga materialitet och att det i sin tur är centralt för barnets förmåga att formulera och identifiera sin integritet.

Vi menar att ett materialistiskt kroppsligt utforskande som barn ägnar sig åt ofta kopplas till att handla om ett enkom sexuellt utforskande i vår empiri. När det sker den här typen av förskjutningar så impliceras en bild, en diskurs, av att sexuellt utforskande och kroppsligt utforskande är likställt varandra.

Den osynliga diskursen

Diskursens betydelse är det som ligger i fokus för denna uppsats och med diskursens betydelse som perspektiv blir det intressant att undersöka även det som inte skrivs. Med det som inte skrivs syftar vi till dels Bo Edvardssons undersökning av artiklar om barns "normala sexualitet" och det bara fanns en artikel att finna, och dels syftar vi till när kroppen skrivs bort i de texter som handlar om barns "normala sexualitet". Vi väljer att inte se det som en slump att dessa undersökningar inte gjorts i någon större utsträckning och det är ingen slump att kropparna skrivs bort i texter om barns sexualitet. Vi tänker att det säger något om rådande normer kring människans kroppsliga varande, i samhället och då även i förskolan.

Undersökningens didaktiska relevans

Vad blir då konsekvenserna för oss som förskollärare när barns kroppar skrivs bort, då det är barnens kroppsliga materialitet vi vill ha kännedom om. I vår inledning frågade vi oss hur vi i förskolans verksamhet ska hantera situationer som skapar osäkerhet hos oss, och där kunskapsluckan gör att vi får svårt att hitta rätt didaktiska verktyg.

Vi kan se att det finns en didaktisk relevans att tala med barn i förskolan på ett sätt så de blir agenter i relation till sina egna kroppar så att de kan dels lära om kroppen och dels genom kroppen. Samtidigt ser vi att det kan medföra svårigheter för förskollärare i och med ett nytt förhållande till barnet som kan vara skrämmande. Vi menar att som vuxen i förskolan kan det vara skrämmande att uppmuntra barnen till att erkänna och gå in i sin kroppsliga materialitet. För om vi på förskolan erkänner barnens kroppar som kunskapande och relevanta för identitetsutveckling så sker en förlust av kontroll. Möjligheten till att föra över normer och kontrollera barn genom skam minskar när barnen lär sig lyssna till sig själva. Makt överlämnas till barnet när vi ger dem makt över sina egna kroppar och det skapas en känsla av kontrollförlust hos oss vuxna på förskolan. Eller egentligen är det så att vi vuxna inte tar makten över barnens kroppar utan låter barnen vara kvar i sitt hela varande utan att deras tankar, samhällets normer, blir till fångelser för deras kroppar.

Vi skulle behöva något i läroplanen för förskolan som kan vägleda oss i vårt arbete med barnens kroppsliga materialitet och läroplanen skulle behöva utöka och precisera vad som menas med att

"Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar sin [...] kroppsuppfattning" (Lpfö 1998 rev 2010, s.10).

Det står ofta i texterna att vi ska lära barn att det går att prata om de här sakerna som rör barn-nakenhet/sexualitet, men när det egentligen visar sig att det är ett svårt ämne för många att tala om med barn. Vi tänker att det kanske vore bättre att lära barn vad det går bra att tala om, och när något är svårt att tala öppet om, är det mer relevant att tala om vad det är som gör att det uppstår svårigheter. Även om vi anser att det bästa vore att visa barn att det *går* att tala om kroppars känslor och kroppsliga upplevelser!

Förslag till vidare forskning

Vad är det som skapar oro hos den vuxne kring barn - kropp/nakenhet/sexualitet, hur kan vi komma åt att förklara den oron och istället förmedla vikten av den kroppsliga materialiteten i förskolan?

I vilket syfte ska vi prata sex (sexualitet) med barnen? Går det att prata sexualitet med utan en grund i den kroppsliga materialiteten? Behöver vi en vidare utveckling av sexualitetsbegreppet då vi ska samtala med barn?

Tack till:

Vi vill rikta ett stort tack till våra barn för inspiration och tålamod. Våra husdjur Roffe, Mufi och Sötis för kontemplation i form av mysiga stunder. Anna Lindqvist Bergander för att du är bäst! Andrea Didon för grymma utvecklande samtal. Klitterfittorna, ni vet vilka ni är! Och ett stort tack till vår handledare under denna uppsats Victoria Kawesa. Sist men inte minst ett stort tack till vår främste korrekturläsare Agnes Larsson!

Referenslista:

Ah-King, Malin (2012). Genusperspektiv på biologi. Stockholm: Högskoleverket.

Tillgänglig på Internet: <http://www.hsv.se/download/18.1c6d4396136bbbed2bd80001211/genusperspektiv-biologi.pdf>.

Aigner, Gertrude & Centerwall, Erik (1983). Barnens kärleksliv. Stockholm: Prisma/RFSU.

Ambjörnsson, Fanny (2006). Vad är queer. Stockholm: Natur och kultur.

Boréus, Kristina. Diskursanalys. I: Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). Handbok i kvalitativa metoder. 1. uppl. Malmö: Liber.

Dolk, Klara (2011). "Genuspedagogiskt trubbel. Från en kompensatorisk till en komplicerande och normkritisk genuspedagogik". I: Lenz Taguchi, Hillevi, Bodén, Linnea & Ohrlander, Kajsa (red.) (2011). En rosa pedagogik: jämställdhetspedagogiska utmaningar. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Dussauge, Isabelle & Kaiser, Anelis (2012) "Re-Queering the Brain" I: Bluhm, Robyn, Jacobson, Anne Jaap & Maibom, Heidi Lene (red.) (2012). Neurofeminism [Elektronisk resurs]: Issues at the intersection of feminist theory and cognitive science. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Edvardsson, Bo (2011). Normala sexuella beteenden hos barn. Örebro universitet: akademien för juridik, psykologi och socialt arbete.

Foucault, Michael (1980). Sexualitetens historia. Södertälje: Gidlunds.

Freud, Sigmund (1965). original 1905. Sexualteori. Bokförlaget Röda rummet.

Havensköld, Leif & Risholm Motander, Pia (2009). Känslans psykologi. Utvecklingspsykologi. Malmö: Liber.

Katz, Olle (2014). Socialt och biologiskt kön I: Att undervisa om sex och relationer. Malmö: Gleerups.

Kosztovics, Anna (2005). Rapport om barns sexualitet på 53 förskolor i Malmö. RFSU: Malmö.
[http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Rapporter-studier/Rapport%20barns%20sexualitet\(1\).pdf?epslanguage=sv](http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Rapporter-studier/Rapport%20barns%20sexualitet(1).pdf?epslanguage=sv).

Kroksmark, Tomas (red.) (2014). Förskola på vetenskaplig grund. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Langfeldt, Thore (1986). Barns sexualitet. Lund: Natur & Kultur.

Larsson, Ingbeth (1994). Är det normalt eller...? Kristianstad: Allmänna Barnhuset.

Lenz Taguchi, Hillevi (2004). In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism. Stockholm: HLS förlag.

Lykke, Nina (2009). Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Lykke, Nina (2010). The Timeliness of Post-Constructionism
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08038741003757760>
(2015-11-12, 11:45)

Skolverket (1998 rev 2010). Läroplanen för förskolan

Mattsson, Katarina (2001). (O)likhetens geografier: marknaden, forskningen och de Andra. Diss. Uppsala: Univ., 2001.

Merleau-Ponty, Maurice (1997). Kroppens fenomenologi. 1. uppl. Göteborg: Daidalos.
Nationalencyklopedin (1994). Höganäs: Bra böcker.

Norlén, Anna (2013). Stopp min kropp!. Red. Anttila, Edling & Fairbrass. 1. uppl. Stockholm: Rädda barnen. (I texten refererar vi till denna källa som "(Rädda barnen 2015)").

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

RFSU (2015). Barns sexualitet – en vägledning:

<http://www.rfsu.se/sv/Sexualundervisning/RFSU-material/Sidbank/Method-och-handledning/Barns-sexualitet--en-vagledning-kring-barns-beteenden/>

WHO:

www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/
(2015-10-16, 15:30).

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). Diskursanalys som teori och metod. Lund: Studentlitteratur.